

A. B. Jehosua
Az érzések útján – ki az iszapból
Kőbányai János interjúja

A. B. Jehosua író augusztus 27–28-án Budapestre látogatott új könyve, *A személyzetis küldetése* bemutatója alkalmából. (A könyvet augusztus 27-én du. 5-kor a Petőfi Irodalmi Múzeumban Heller Ágnes mutatta be, másnap a *Zsidó Kulturális Hét* megnyitóján, a Gödörben találkozott olvasóival.) A beszélgetés héberül zajlott augusztus 5-én az amúgy haifai író tel-avivi hétvégi lakásában.

– A személyzetis küldetése című regénye 2004 elején jelent meg. Ha csak a háttérben és meg-
lehető távolságtartással is, de szinte az egész
könyv az intifádáról szól. Nem beszélve a kiinduló-
pontról, a piaci merényletről. Ritka gyors reakció
egy történelmi helyzetre egy regény esetében. Ho-
gyan érte a terrorhullám kitörése?

– Hadd menjek vissza hátrébb a történetben.
Mármint a sajátoméban és Izraelében. 1993-
ban járunk. Az oslói egyezmény után mi, akik a
megbékélésen dolgoztunk – írók, egyetemi ta-
nárok, értelmiségiek – érzékeltük a légkör javu-
lását. Eltöltött bennünket a remény, hogy meg-
lehet egyezni a palesztinokkal. Jó évtizede min-
dennapos munkával gyúrtuk a közvéleményt,
hogy vissza kell adni a területeket a paleszti-
noknak, ami jár nekik, a telepések bírvágyát
korlátozni kell, s felléptünk az arra épülő teó-
riáik ellen. Meg kellett magyarázni az izraeli

közönségnek, hogy léteznek palesztinok. Hogy
ők nem égből pottyant arabok, akik pusztá vé-
letlenségből a „területeken” leledznek. Kiérlelő-
dött egy nemzeti konszenzus, hogy hamarosan
létrejön a történelmi megegyezés és a megbéké-
lés a palesztinokkal. A palesztinok sem akartak
hallani Izrael elismeréséről. Munkánk tehát
nemcsak az izraeli, hanem a palesztin társada-
lom vagy értelmiség megdolgozására is irányult.
Megismertetni őket olyan fogalmakkal, mint Iz-
rael állama, a zsidó nép vagy a cionizmus. Miért
van nekünk jogunk itt élni? Mindennek a tudo-
másulvételét évtizedekig lesöpörték, hallani
sem akartak rólunk. Lassan-lassan mindkét fél
elérkezett a maga rögzös útjain ahhoz a felisme-
réshez, hogy az egyetlen út a megbékéléshez a
megegyezés. Folyamatosan cikkeztünk az er-
kölcsei kötelességekről, a palesztin önmeghatá-
rozás jogosságáról, valamint a cionizmus aktuá-
lis értelmezéséről. S még egy sereg más kérdés-

ről, amely ezt a bonyolult, sokrétű problémahalmazt körülvette. Mi a pártok fölött álltunk, a politikusok, főként a baloldaliak, tették a dolgukat.

'93 óta az élet minden szakaszában enyhülés következett be, s ezt nemcsak a baloldal vagy a béketábor kis csoportja érzékelte, akik a politikai, ideológiai muníciót szolgáltatták, hanem ez a hangulat hatotta át az izraeli társadalom egészét. Az oslói egyezmény nem volt jó. Mindketten elindultunk egy alagútban, aminek a végén világosság helyett sötétség gomolygott. Nem tudtuk, hogy hová jutunk ki belőle. Az volt benne a szép, s mindenképpen eredmény, hogy mindennek ellenére elindulunk ebbe a sötétbe. Ugyanakkor a jövőt illetően a legfontosabb kérdések tisztázatlanok maradtak. Mind a két szereplő attól félt, hogy az alagút bizonytalan sötétjében a másik fél hátba támadja. Izrael folytatta a telepítést, a palesztinok pedig a fegyvercsempészt és az agresszió előkészítését. Ehud Barak szeretne volna kitenni a pontot az i-re, annak ellenére, hogy a baloldalon rengeteg kritika érte és éri. Ő egy komoly kezdeményezést tett, hogy Camp Davidben lezárja a majd egy évszázados ellenségeskedést.

Ezekben az időkben írtam a *Visszatérés Indiába* című regényemet. Szerelmi történet. Úgy éreztem, szabadságra mehetek a politikából. Vége. A többit elintézi a miniszterelnök és a politikusok. Aztán az *Utazás a millennium felé* című regényem írásába fogtam – ezer évvel mentem vissza a történelemben. Más problémák kezdtek foglalkoztatni. A keleti zsidók és az arabok viszonya, valamint a többszínű és többféle azonoság társadalmi problémái. Melyek a közös és a különböző kódok? Majd egy újabb történelmi regényen gondolkodtam, de inkább visszatértem a valósághoz, és megírtam a *Ha kala ha*

mesubreret (*A felszabadító menyasszony*) című regényt. Ez a könyv a boldog optimizmus hangulatában íródott. Milyen lesz az élet az országban a béke bekövetkezte után? Milyen újszerű kapcsolatok és viszonyok jönnek létre, s azoknak melyek lesznek a határai? A palesztinok hasonulnak-e az izraeli arabokhoz, s hogyan változik a jelenlegi izraeli arabok státusa? Hogy alakulnak ezek a viszonyok és határok a családi életben? A férfi-nő kapcsolatban, az apa és fiú, a tanár és tanítvány között? S persze: köztünk és az arab kisebbség között. Optimista történet. 1999-ben egyetlenegy zsidót öltek meg merényletben. Csend volt. Fogat csináltatni Ramallahba vagy Dzszeninbe jártunk, Nablusban szellettünk az autónkat. Mindenféle közös kulturális fesztiválokat rendeztek, ahol együtt énekeltek. A béke belátható közelsége uralta a levegőt. Hiszen megtaláltuk a formulát a békére. A helyes úton járunk – van itt meg ott probléma, de a történelmi megegyezés felé tartunk. Erre a könyvre nem a politika a jellemző – noha mindig az elképzeléseimről írok. Humor, sőt: egy kis önéletrajz is belevegyült. '98-ban kezdtem el írni. 2001-ben fejeztem be.

A kétharmadánál tartottam, amikor kitört az intifáda. A könyv egy év, az 1998-as év történetét meséli el. Az intifáda mindenkit rendkívüli sokként ért. Nemcsak bennünket, értelmiségieket vagy az egyszerű embereket, de a Sin Betet, a Moszádot (titkosszolgálati szervezeteket) szintén. Talán Barak megsejtett valamit a készülő viharból, s azért is siettetette a békeegyezmény tető alá hozását. Az intifáda, mint ma már tudjuk, irracionális alapon tört ki. Arafat örölte volt, aki azt hitte, hogy egy háborúban győzhet. Az eredmény persze roppant kudarccal zárult, de mérhetetlen szenvedést követelt mindkét részlől. Már a regény kétharmadánál jár-

tam. Mégsem változtattam rajta semmit. Hiszen a regény történelmi ideje '98 volt. Úgy fejeztem be, ahogy az események előtt elterveztem. A regény végén persze elejtettem egy-két jelet a szövegben, hogy a körülmények megváltoztak, de a történeten magán nem változtattam.

Arafat cselekedeit az irracionalitás vezette. Odáig értettük a palesztinokat. Függetlenséget akarnak. Rendben. OK: többet akarnak? Alkudjanak. Clinton tenger pénzt adott nekik, Arafat nyugodtan folytathatta volna a huzavonát. „Nem elég a területek 95 százaléka, én 98 százalékot akarok!” Tessék. De öngyilkos merényletekbe fogni – s ezzel lerombolni mindent... Kezdetben nem értettük, hogy miről van szó. Hogyan lehet mindezt értelmezni? Vajon mi vagyunk a bűnösök a kudarcért, talán ők? Hogyan újítsuk meg a békefolyamatot?

És akkor bedobtam a köztudatba a *hitnakut badcadi* (az egyoldalú elszakadás) ötletét. Először én, majd Slomo Avineri szállt be a gondolat kidolgozásába, s még később Amos Oz. Eleinte az egész baloldal ellene támadt. Azt hirdetem, hogy a területek egy részéről kell kivonulni, s nem az összeset feladni. Kerítést, határt kell emelni. Legyen határ! Nem ott, ahol ezt ma húzták föl, hanem a területek 60–80 százalékáról történő kivonulással. Megerősíteni a tűzvonalat, hogy ne legyen kapcsolat a palesztinok és Jordánia között, hogy kontrolláljuk a helyzetet, és úgy várjuk meg, amíg megjön (visszatér) a józan eszük.

A politika emberei, a baloldali Kneszet-tagok, miniszterek hallgatnak ránk, „vevők” az értelmiség gondolataira, s persze jelentős a hatásunk a sajtóra is. A baloldal régi doktrínája volt – ahogy sokáig nekem is – a *területeket békéért* formula. Megegyezést kívántunk, és semmit sem egyoldalúan. A kerítés ötletét nagyon nem szerették. Ez egy szimbolikus tárgy. Különösen a zsidók nem szeretik, mert a gettóra emlékeztet. David Grossman azt vágta a szemembe: „Gettót akarsz építeni.” Azt mondtam neki, nem látod, hogy hétről hétre felrobbantják magukat, s mindegyik tucatnyi halált hoz magával? Meg kell állítani őket! Gettó! Szamárság. Határ kell. A határ fogalma Európában is ismert – hiába akarják lebontani őket, most újra megtanulják a fontosságát. Nincsenek határok, minden nyitott, mindenki megy, ahova akar – a merénylők raját azonban meg kell állítani. Ez mindennél fontosabb. Harcoltunk a baloldali táboron belül, hogy az egyoldalú elszakadás fogalma népszerűsöd-

jön. Barak mellette volt. Két éve elmentem Saronhoz is, hogy meggyőzzem erről. Soha nem szerettem őt, sőt... Most teszi a dolgát. Ahogy ez a kés segít abban, hogy ezt a süteményt felszelve, úgy eszköz ő abban, hogy a béke ügye előremozduljon. Rabinnal, Peresszel, Barakkal is személyes kapcsolatban álltam – számomra ez eszköz ahhoz, hogy valami jót elérjek. Az izraeli író, ha akarja, fogadja a miniszterelnök, és meghallgatja az elképzeléseit.

De térjünk vissza az irodalomra.

Az intifáda borzalmas valósága azonnal előhozta belőlem az új regényt. Mi volt vele a célom? Igen, ez egy azonnali reakció volt, de valami egészen más módon. Ez nem a terrorról, a robbantásokról, az arabokról szól. Az arabokról írtam a *Szeretőkben* (magyarul: *Szerelmesek*), a *Mani* úrban (magyarul: *Apáról fiúra*) és sokat *A felszabadító mennyasszonyban*. Ez a könyv azonban nem az ellenségről vagy a párbeszédről szól.

Hanem az érzésről.

Azt megszoktuk, hogy katonák elesnek a határon. Vagy: civilek a határon. Ha valaki túl az ország szívében egy bárban és issza a kávéját, s egyszer csak felrobban, a nagymama utazik az unokákkal a buszon és felrobban – ez új jelenség. Ezer ember pusztult így el. *Ezer ember*. A hatnapos háborúban, amelyet négy arab ország teljes hadserege ellen vívtunk, 670 katonánk esett el. S nem beszélek a rengeteg sebesültről, akiknek az egész életét befolyásolja, hogy rossz sorsa abban a percben és arra a helyre vetette.

Hogyan adjuk meg a végtisztességet egy katonának, arra bejáratott szokások alakultak ki. Ünnepek, ceremóniák, katonai tiszteletadás. Díszsortűz. A katona a mi küldöttünk, hozzánk tartozik, tudjuk, milyen célból halt meg. De aki a kávéházban hal meg? Nem lehet azzal a mércével mérni, mint egy hőst. Ebben az esetben hogyan kezeljük a halottat? Egy gyereket, egy öreget, a közönséges polgárt? És azt tapasztaltam, hogy az izraeli társadalom elvitte a halottat a merénylet színteréről, s ugyanott folytatja, mintha mi sem történt volna. Az volt a mottója, hogy az élet (a show) folytatódik. Felrobban a kávéház. Összeszedik az üvegcserepeket, rendbe teszik az ablakokat, felsöpörnek, és kinyitnak. Felrobban az autóbusz, elvontatják, feltörlik a vért, összeszedik a testrészeket, a forgalom egy-két órán belül újraindul. Érzékeltem az izraeli társadalom őrült vágyát, hogy visszatérjen a normalitáshoz. Hogy kibírja a borzalmakat, ilyen önvédelmi reflexeket alakított ki.

Hasonlóképp a palesztinok. Megölik a kölyköket, s ők ugyanott folytatják. A két társadalom: mint a kő. Lehet, hogy így lehet csak szembenézni a mindennapi élet abszurdításával. Így van ez más helyeken is, mint például a volt Jugoszláviában – megszokják az újfajta borzalmakat, mint a valóság természetes velejáróját. Ezt a jelenséget igen rossz jelnek tartottam az izraeli társadalmat illetően. Mindennek a szimbóluma (*a regényben is hangsúlyosan szereplő* – K. J.) *Abu Kabir* volt. A Patológiai Intézetet becézik vagy nevezik így Tel-Avivban. Miért használnak egy arab nevet erre ötven éve? Miért nem azt mondják, hogy a halottakat a Patológiai Intézetbe küldik? Miért használnak helyette egy arab nevet? Mintha egy világon kívüli helyet jelölnének. Ez arabul egyébként „hatalmas apát” jelent – így hívták a környéket ötven évvel ezelőtt.

Elhatároztam, hogy meg kell nyitni az érzelmek csatornáját. Lehántani a fekete műanyagot a halottakról. A halálról.

Így alkottam meg a keresztény orosz nő, illetve a holtteste figuráját. Akinek nincs senkije, se családja, se barátai. Aki nem vendégmunkásként jött hozzánk, hanem szellemi, vallási küldetéstudattal érkezett Jeruzsálembe. A városba, amely szintén főszereplő – a hozzá fűződő jelentéstartalom miatt, valamint azért, mert ennek az újfajta folyamatos terrornak is a leggyakoribb színhelye. Úgy igyekeztem megformálni a hősiemet, hogy a lehető legszemélytelenebb maradjon. Nem tudjuk, kicsoda? Néhány napig szenvedett a kórházban, ahol senki sem jött rá az azonosságára. Őt tartottam alkalmasnak arra, hogy fölnyissa az érzelmeket. Vele szemben áll a személyzetis, ez a bürokrata a maga spontán reakcióival. Ez nem az ő ügye, feladata, felelőssége, ki ez a nő? nem is náluk dolgozik... stb., s ezen az indításon keresztül bomlik ki a szenvedély. A legsivárabb pozícióból. A legbürokratikusabb, technokratább figura innen ereszkedik le a legmélyebb érzésekig. A szerelemig. Egy nő irányába, akit nem ismer, aki meghalt.

Ezzel az érzelmi viharral szerettem volna kiengedni az elidegenedést a palackból. Az eltompulást. A feltörő mély érzés vallásos és erotikus. A történet absztrakt. Ez nem a terror, nem az arabsággal való viszony kérdése – hanem az érzelmek felszabadításáé.

– Egy madame Chauchat figurával – ha jól értelmeztem.

– Nem az egyetlen Thomas Mann-utalás a regényben. A hősnő fiának homoerotikus vonzása a *Halál Velencében*-re hajaz. Ott is Platón *Phaidonjáról* beszélnek, mint az én regényemben egy helyen. És van egyetlen mondat, amit Thomas Manntól vettem, vagy ha úgy tetszik, lop-tam. Ahogy az erdőt jellemzem. Peeperkorn ad egy ebédet a természet ölén, Hans Castroph, Settembrini, Naphta és mások vesznek rajta részt – ott található egy természetfestő mondat, amit kénytelen voltam kölcsönvenni.

Mint említettem: Jeruzsálem városa is főszereplő. De nemcsak az intifáda színhelyeként. Mindig az volt a véleményem, hogy nem lesz itt soha béke, ha nem találunk megoldást Jeruzsálem státusára. És Jeruzsálemre nem lesz megoldás, ha nincs megoldás az Óvárosra. Az összes szent helyre. Ezek nem maradhatnak Izrael függőségében – csak a vallásokéban. Nemzet- és vallásközi felügyeletet értek alatta. Ha a Szent Sír, az Omar mecset és a Siratófal fölött egyaránt izraeli zászló lobog – a vitának soha nem lesz vége. Hiszen maga Theodor Herzl és mások is azt mondták, hogy Jeruzsálem mindenkihez tartozik. Nem csak a zsidókhoz. Nem Jeruzsálemről, Izrael fővárosáról beszélek, hanem arról az egy négyzetkilométerről. Ahogy az orosz nagyanya figura mondja (és a főhős, a személyzetis igazat ad neki) a regény végén: *joga van Jeruzsálembe élni.* Ez politikai mondani-valóm is egyben. Kulturális és erkölcsi üzenet. Azaz az Óváros és a szent helyek az egész világé. Gyakran eszembe jut Dosztojevskij *Bűn és bűnböjtése*, amikor Raszkolnyikov arra az elhatározásra jut, hogy feladja magát. Szentpéterváron, a rendőrségre menet az utcán térdre hull. A járőrök azt gondolják, hogy biztos részeg ez a diák. S valaki azt mondja, hogy nem: ez az ember Jeruzsálembe indul. Amikor ezt vagy negyven éve (Jeruzsálembe) olvastam, azt kérdeztem, miért éppen Jeruzsálembe? Később megértettem, hogy Jeruzsálem nemcsak a mienk. Ha ez a tantusz nem esik le nekünk, s nem válik a köz- és politikai gondolkodás részévé, akkor soha nem oldódik meg ez a probléma. A regény ezzel a gondolattal záródik: a messzi ország lakóinak is joguk van Jeruzsálembe élni.

– Nem kedvelem a zsurnalisztikai kérdést, amit felteszek, de a helyzet ezt diktálja. Amikor Budapestre látogat, ha igaz, túl leszünk a „hitnatkut”-on. Kivonulás és fal. Milyen jövő, avagy: narratíva vár Izraelre e keretek között?

– Mondjuk Isten segítségével túl leszünk az előttünk álló néhány héten, hónapon. Saron lezavarja a *bitnatkutot*, bemutatja a világnak, hogy ezt megcsinálta. Rettentő boldog, hogy demonstrálhatja, hogy erre csak ő volt képes. A baloldal képébe vághatja, hogy én végrehajtottam azt, amiről ti csak beszéltek. Köszönjétek meg nekem. A világnak is felmutathatja: lebírtam a telepéseket. S aztán lezárja az ügyet. Most már hagyják békén. Ezzel nem oldott meg semmit. Folytatja a falépítést. Egy kicsit kiigazítja a határokat rekompenzációs alapon. Így nem megy előre a békefolyamat. A fecsegés folytatódik az úgynevezett *útitervről*.

A másik út: Ha Gázában a kivonulás után csend lesz, ahogy remélem, vagy gondolom, az igen fontos fejlemény lehet. Nem tudok behatolni a Dzsihad és a Hamasz agyába, de úgy hiszem, hogy csend lesz.

– *Pedig ez lenne az író feladata. Mások agyával, paramétereivel gondolkodni, képzelődni.*

– Ez lehetetlen. Gondolkozhattam volna Arafat agyával? Hogy a béke küszöbén belesodorta a népet ebbe a számukra öngyilkos intifadába?

– *Számomra épp az irracionálitása miatt volt logikus.*

– Az illogika logikus? Az, hogy most fal, éhség, munkanélküliség van? Ami évtizedekre visszavetette a népet mindenféle szinten. *Ojvavoj* ennek a logikának. Ez az ember káoszt akart. Kár is a szót rá vesztegetni.

Saron De Gaulle-t akar játszani, aki kivonult Algériából. A tábora most lázong ellene, de a végén megköszönik neki a szolgálatot. Ő ezek után

egy darab földet sem ad vissza. Ezt már nemegyszer kijelentette. A baloldal sem tudja ezt még egyszer megtenni. És nincs is rá szükség.

Javaslatom a következő: ha csend lesz, a békefolyamatot feltételek nélkül kellene folytatni. A zsidók, akik a területeken kívánnak maradni, éljenek ott palesztin fennhatóság alatt, mint zsidó kisebbség. Mint a magyarok Erdélyben. Ez persze nem Erdély. Ezek a területek 15 perc autótúra fekszenek Jeruzsálemtől. Lenne egy rendes határ köztünk és a palesztinok között. Kerítéssel és átjárókkal. Ezek a zsidó polgárok egyaránt rendelkeznének izraeli és palesztin állampolgársággal. Ahogy élnek arabok Izrael államában speciális arab–izraeli státussal, úgy az a 30–40 ezer izraeli, aki Palesztinában kíván maradni, az is hasonló sorsot választhat. Ellenében a Los Angelesben vagy a New Yorkban élő (közel félmillió – *K. J.*) izraeli kisebbséggel, én megadnám nekik a jogot, hogy az izraeli parlamentre szavazzanak. A palesztinok mindig pluralista, demokratikus és szekuláris államra vágytak. Tessék! A pluralizmushoz már itt is van néhány ezer zsidó. Amíg betartják a Palesztin állam törvényeit, nem okozhatnak nekik bajt. Ez lenne az egyedüli út, hogy meggátoljuk, hogy még egyszer ilyen nemzeti trauma előforduljon. És csak így haladhatunk előre a békefolyamatban. Ha nem – tapodhatjuk továbbra is a gyilkolás, gyűlölet véghetetlen iszapját.

*

Mayer András képriportja 2005. augusztus 28-án a IV. Zsidó Fesztivál kerekasztal-beszélgetésén készült, ahol vendégünk magyar kollégáival cserélt eszmét Izrael és a zsidó azonosság jelenlegi helyzetéről.

